

XIX Międzynarodowa Konferencja Etiopistyczna w Warszawie, fot. Patryk Anioł

የተዳግጧ፣ ኃይለ ሥላሴ ፣ ዩኒቨርሲቲ ።
HAILE SELASSIE I UNIVERSITY
አዲስ አበባ ፣ ኢትዮጵያ ።
ADDIS ABABA, ETHIOPIA

የፖ. ማ. ቀ. ፣
P. O. BOX 1176
የስልክ ፣ ቀ. ፣ 10844
Telephone:
ቴሌግራም ፣ HS-UNIV
Cable Address

Addis Ababa, 25. 9. 1968

Drogi i Szanowny Panie Profesorze,

Korzystając z okazji pragnę przetransmitować wiele serdecznych słów i wiele życzeń. Takie są zdanyto, że następny kongres nie odbędzie się w Warszawie, na co wszyscy się uszyliśmy. Mamy jednak nadzieję, że kiedyś w przyszłości wszyscy etiopiści spotkają się w gościnniej stolicy Polski.

O. rychiejsz spotkanie

S. Chojnacki

Best wishes, and hoping we can meet again before not too long.

As ever

Richard Pankhurst

List dotyczący konferencji etiopistycznej, napisany przez prof. Stanisława Chojnackiego do prof. Stefana Strelcyńskiego z dopiskiem prof. Richarda Pankhursta, który został pokazany na wystawie *Etiopica* w zbiorach *polskich* w Państwowym Muzeum Etnograficznym w Warszawie podczas konferencji etiopistycznej w 2015 r.

XIX Międzynarodowa Konferencja Etiopistyczna w Warszawie (19th International Conference of Ethiopian Studies)

Warszawa, 24–28 sierpnia 2015 roku, Uniwersytet Warszawski

Organizatorzy: Międzynarodowy Komitet Organizacyjny Międzynarodowych Konferencji Etiopistycznych; w Polsce: Katedra Języków i Kultur Afryki Wydziału Orientalistycznego Uniwersytetu Warszawskiego (KJiKA UW) oraz Polskie Towarzystwo Afrykanistyczne (PTAfr)¹

Międzynarodowe Konferencje Etiopistyczne (ICES) można uznać za najważniejsze wydarzenie naukowe i akademickie w światowym środowisku etiopistycznym² oraz – jeśli uznamy, że etiopistyka jest, choćby częściowo, jedną z dziedzin afrykanistyki – za jedno z najważniejszych tego typu przedsięwzięć w światowym środowisku afrykanistycznym. Konferencje z cyklu ICES stanowią od samego początku największe spotkanie badaczy zajmujących się Etiopią oraz – przynajmniej od pewnego czasu – krajami Rogu Afryki.

Pierwsza Międzynarodowa Konferencja Etiopistyczna odbyła się w Rzymie w kwietniu 1959 roku z inicjatywy prof. Enrico Cerullego³. Od tego czasu organizowano je – z paroma wyjątkami co trzy lata – we Włoszech, Wielkiej Brytanii, Francji, Izraelu, Szwecji, Rosji, Stanach Zjednoczonych, Japonii, Niemczech, Norwegii oraz – sześciokrotnie – w samej Etiopii⁴. Wprawdzie po XI Konferen-

¹ W organizacji brali udział także: Muzeum Narodowe w Warszawie (MNW), Państwowe Muzeum Etnograficzne w Warszawie (PME), Wydział Historyczny UW. Konferencję objęli patronatami: Prezydent M. St. Warszawy, Konsul Honorowy Etiopii w Polsce dr Roman Rojek, Stowarzyszenie Etiopsko-Polskie „Selam”, Uniwersytet w Addis Abebie. Wsparcia w różnym charakterze udzieliło również kilka innych instytucji, m.in.: Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego RP (znaczące wsparcie finansowe), Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP, Ambasada Federalnej Demokratycznej Republiki Etiopii (z siedzibą w Berlinie), Centrum Archeologii Śródziemnomorskiej UW, Instytut Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych UJ, Max Planck Institute for Social Anthropology, Centre français des études éthiopiennes, The „Cultural Foundations of Integration” Center of Excellence Uniwersytetu w Konstancji.

² Najważniejsze, choć nie jedyne spośród tych, które odbywają się regularnie; wystarczy wspomnieć np. o cyklicznych konferencjach organizowanych przez niemieckie Towarzystwo „Orbis Aethiopicus”.

³ Enrico Cerulli (1898–1988) – wybitny włoski etiopista i semitysta, związany z Università di Napoli „L’Orientale”; gubernator kilku prowincji we Włoskiej Afryce Wschodniej (1939–40), ambasador Włoch w Teheranie (1950–54), prezes Narodowej Akademii Rysiów w Rzymie (1973–76).

⁴ Konferencje odbyły się: I w Rzymie (1959), II w Manchesterze (1963), III w Addis Abebie (1966) (jednym z jej organizatorów był prof. Stanisław Chojnacki), IV w Rzymie (1972), V w Nicei (1977), VI w Tel Awiwie (1980), VII w Lund (1982), VIII w Addis Abebie (1984), IX w Mo-

cji w Addis Abebie w 1991 roku przyjęło się, że co trzecia konferencja odbywa się w Etiopii, jednak w ostatnim czasie praktyka ta została zarzucona, gdyż po XVII Konferencji, którą zorganizowano w 2009 roku w Addis Abebie i Akaki, kolejna odbyła się w Dire Dawa (2012) (przy czym jej głównym organizatorem było Francuskie Centrum Studiów Etiopistycznych w Addis Abebie, wspomagane przez Uniwersytet w Dire Dawa)⁵.

O wyborze miejsca Konferencji decyduje Międzynarodowy Komitet Organizacyjny na podstawie zgłoszeń zainteresowanych ośrodków naukowych. Instytucją zarządzającą cyklem Konferencji jest Instytut Studiów Etiopistycznych Uniwersytetu w Addis Abebie⁶ – największy ośrodek studiów etiopistycznych na świecie, który począwszy od lat 50. XX wieku promuje i stara się koordynować międzynarodowe badania nad Etiopią.

W końcu w Warszawie

„III Międzynarodowa Konferencja Studiów Etiopistycznych, która odbyła się w dniach 3–7 kwietnia 1966 roku na Uniwersytecie Hajle Syllasje I (Addis Abeba), postanowiła zaakceptować zaproszenie Uniwersytetu Warszawskiego do organizacji IV Konferencji w 1969 roku” – mogliśmy przeczytać w „Przeglądzie Orientalistycznym” z 1966 roku⁷. Niestety, z uwagi na wydarzenia marcowe oraz wymuszony wyjazd prof. Stefana Strelcyna, warszawska Konferencja została odwołana. Intrygujący list w tej sprawie, napisany przez prof. Chojnackiego do prof. Strelcyna, z dopiskiem prof. Richarda Pankhursta, został pokazany na wystawie *Etiopica w zbiorach polskich* w czasie Konferencji tegorocznej.

XIX Konferencja w Warszawie była drugą, która odbyła się w regionie Europy Środkowo-Wschodniej – po IX Konferencji, którą zorganizowano w 1986 roku w Moskwie. Tegoroczna Konferencja stanowiła zatem – jak napisano na stronie MNW –

skwie (1986), X w Paryżu (1988), XI w Addis Abebie (1991), XII w Michigan State University w East Lansing (1994), XIII w Kyoto (1997), XIV w Addis Abebie (2000), XV w Hamburgu (2003), XVI w Trondheim (2007). O trzech z tych konferencji pisano na łamach „Afryki”: H. Rubinkowska, *XIV Międzynarodowa Konferencja Etiopistyczna*, „Afryka”, nr 12, 2000/01, s. 96–101; E. Wołk, *XVI Międzynarodowa Konferencja Etiopistyczna*, „Afryka”, nr 25, 2007, s. 131–133; M. Krzyżanowska, *XVII Międzynarodowa Konferencja Etiopistyczna*, „Afryka”, nr. 29–30, 2009, s. 167–169.

⁵ Hajle Syllasje przywiązywał dużą wagę do konferencji z cyklu ICES. Niestabilna sytuacja po rewolucji 1974 roku, a także stosunek Dergu do zewnętrznych etiopistów (Derg traktował ich poniekąd jak piątą kolumnę), nie sprzyjały organizacji tych konferencji w samej Etiopii (mimo to VIII Konferencja w 1984 roku odbyła się w Addis Abebie). Obecnie część Etiopczyków w sposób zdecydowany optuje za tym, aby Konferencje były organizowane wyłącznie w Etiopii, a przynajmniej częściej w Etiopii. Do 2012 roku – a więc do Konferencji w Dire Dawa – wszystkie Konferencje, które miały miejsce w Etiopii, odbyły się w Addis Abebie.

⁶ University of Addis Ababa Institute of Ethiopian Studies (IES AAU).

⁷ A. B., *La IVe Conférence Internationale d'Études Éthiopiennes*, „Przegląd Orientalistyczny”, nr 5, 1966, s. 114. Wszystkie cytaty z tekstów francusko- i anglojęzycznych, a także tytuły paneli i referatów na Konferencji (oryginalnie angielskie) – tłumaczenie własne.

„ważny etap w rozwoju relacji Etiopii z naszą częścią świata”⁸. Warto przy tym wskazać powody, które zdecydowały o wyborze Warszawy. Po pierwsze, uznano, że XIX Konferencja powinna się odbyć poza Etiopią (nawiązując do zasady „dwa razy w Etiopii, raz poza Etiopią”). Po drugie, doceniono znaczenie polskiego ośrodka etiopistycznego, a zarazem to, że – pomimo swego znaczenia – do tej pory nie gościł on konferencji. W związku z tym już w 2009 roku w Akaki, w ramach XVII Konferencji, Międzynarodowy Komitet Organizacyjny poprosił (*sic!*) delegatów z Polski o zgłoszenie kandydatury Warszawy⁹. Mimo to dyskusja na temat miejsca XIX Konferencji, jaka odbyła się w Dire Dawa w 2012 roku, trwała wiele dni i była wyjątkowo gorąca¹⁰.

Na nieco inne przyczyny wyboru Warszawy wskazuje relacja z tegorocznej Konferencji opublikowana w oficjalnym wydawnictwie etiopskiego MSZ „A Week in the Horn of Africa”¹¹. Jej autorzy – prawdopodobnie pod wpływem tekstu zapowiedzi Konferencji, jaki pojawił się na kilku polskich stronach internetowych¹² – napisali, że „wybór Warszawy był symptomatyczny; wynikał ze stale zacieśniających się więzi kulturalnych i gospodarczych między Polską a Etiopią. Od kilku lat, po ponownym otwarciu ambasady Polski w Addis Abebie, stosunki gospodarcze nieustannie się rozwijają; polskie firmy realizują inwestycje bezpośrednie w Etiopii”¹³. Następnie – wciąż, jak się wydaje, na podstawie wspomnianych zapowiedzi – zwracają uwagę na znaczenie polskiej etiopistyki: „Z historycznego punktu widzenia, zainteresowanie Etiopią w Polsce ograniczało się w znacznym stopniu do kręgów akademickich. Języków Etiopii nauczano począwszy od lat 30. na Uniwersytecie Warszawskim; liczni polscy naukowcy, w szczególności Stefan Strelcyn i Stanisław Chojnacki, wnieśli istotny wkład w studia etiopistyczne”.

Za przygotowanie i przebieg XIX Konferencji odpowiadał Komitet Organizacyjny w Warszawie złożony z następujących osób: dr Hanna Rubinkowska-Anioł (prezes PTAfr) – przewodnicząca, prof. Nina Pawlak, dr Marcin Krawczuk, dr Ewa

⁸ Zapowiedź Konferencji w ramach kalendarium wydarzeń na stronie MNW: *Międzynarodowa Konferencja Etiopistyczna*, mnw.art.pl/wydarzenia/kalendarium/2673,20,1,wydarzenie.html (23.11.2015).

⁹ Dr Hanna Rubinkowska weszła wówczas w skład MKO. Przed nią w Komitecie zasiadali prof. Andrzej Zaborski oraz – jeszcze wcześniej – prof. Joanna Mantel-Niećko.

¹⁰ Warszawa rywalizowała wówczas z Mekelie; nie pojawiły się za to zgłoszenia spoza Etiopii.

¹¹ *The 19th International Conference of Ethiopian Studies held in Warsaw*, „A Week in the Horn of Africa”, 28.08.2015, mfa.gov.et/weekHornAfrica/morewha.php?wi=1910 (22.11.2015). Relacja z Konferencji (opublikowana już w dniu jej zakończenia) stanowi jedną z najważniejszych części całego wydania tego periodyku.

¹² Np. na stronie MNW, przywołanej w jednym z przypisów powyżej.

¹³ Autorzy dodają, że w 2013 roku, podczas polsko-etiopskiego forum gospodarczego w Addis Abebie, przedstawiciele rządów obu państw podpisali umowę ramową dotyczącą współpracy, a w lipcu 2015 roku w Addis Abebie podpisano umowę o unikaniu podwójnego opodatkowania.

Wołk-Sore (wszyscy z KJiKA UW) oraz dr Wolbert Smidt (Uniwersytet w Mekele). Prace Komitetu wspierała – zwłaszcza w sprawach merytorycznych – polska Rada Naukowa¹⁴ oraz – przede wszystkim w bieżących sprawach organizacyjnych – studenci warszawskiej afrykanistyki. Pomocy udzielali także: 18-osobowy Międzynarodowy Komitet Organizacyjny, wspomniany Instytut Studiów Etiopistycznych w Addis Abebie (kierowany przez dr. Ahmeda Hassana Omera) oraz uczelnie w Europie, Etiopii i innych miejscach świata. Wszelkie istotne decyzje były konsultowane z Międzynarodową Radą Doradcą (zasiadają w niej przedstawiciele tych krajów, w których funkcjonują zaawansowane studia etiopistyczne). Przygotowania do Konferencji trwały ponad trzy lata; zaczęły się bezpośrednio po Konferencji w Dire Dawa w 2012 roku, na której oficjalnie ogłoszono, że kolejna odbędzie się w Warszawie.

Uczestnicy Konferencji

Konferencja miała charakter interdyscyplinarny; zdecydowano się przy tym – co nie było regułą w przeszłości¹⁵ – na temat przewodni: *Etiopia. Różnorodność i powiązania wzajemne w czasie i przestrzeni (Ethiopia – Diversity and Interconnections through Space and Time)*. „Celem Konferencji – jak pisali organizatorzy – jest stworzenie warunków naukowcom, studentom i innym osobom zainteresowanym etiopistyką do prezentacji wyników swoich badań, wymiany doświadczeń, wiedzy i pomysłów odnoszących się do różnych aspektów kultury Etiopii i Rogu Afryki, jak również do ich historii oraz powiązań w ramach regionu i ze światem zewnętrznym”¹⁶.

W czasie pięciodniowej Konferencji 272 osoby z 24 państw przedstawiły 285 referatów¹⁷ (podana liczba państw została określona na podstawie afiliacji akademickiej, a nie na podstawie obywatelstwa lub pochodzenia referentów).

¹⁴ W jej skład wchodziło 9 osób: prof. Robert Kłosowicz (UJ), prof. Stanisław Kur (UKSW), prof. Adam Łukasiewicz (UW), prof. Marek Pawełczak (UW), prof. Kamilla Termińska (UŚ), prof. Ewa Wipszycka (UW), prof. Andrzej Zaborski (UJ) (zm. 1.10.2014), prof. Rafał Zarzeczny SJ (Pontificio Istituto Orientale w Rzymie), prof. Maciej Ząbek (UW).

¹⁵ Por. M. Krzyżanowska, dz. cyt., s. 168.

¹⁶ W tym miejscu warto przywołać pierwszy list obiegowy, w którym organizatorzy przedstawiali założenia, jakie przyświecały tegorocznej Konferencji: „W ciągu swojej długiej historii, konferencje te skutecznie wyznaczały nowe trendy i kierunki badań, a zarazem podtrzymywały silną tradycję studiów etiopistycznych. Mamy nadzieję, że XIX Konferencja stanie się okazją do refleksji nad *Orbis Aethiopicus*, jego różnorodnością i wzajemnymi powiązaniem w czasie i przestrzeni. Poprzez wybór takiego motta Konferencji, chcemy zachęcić badaczy do łączenia różnych metodologii, poszukiwania nowych związków między dyscyplinami, do tego, aby rzucili nowe światło na nieustannie powracające tematy”. O ile nie zaznaczono inaczej, wszystkie cytaty z materiałów organizatorów pochodzą ze strony Konferencji (ices19.uw.edu.pl).

¹⁷ Przy czym 18 z nich zgłoszono do prezentacji za pośrednictwem Skype’a (z których rzeczywiście w ten sposób wygłoszono co najmniej 10). Liczba referatów oraz liczba osób, które zgłosiły referaty, nie jest równa, gdyż niektóre osoby zgłosiły więcej niż jeden referat, a niektóre referaty zostały zgłoszone przez więcej niż jedną osobę. Na stronie Konferencji znajduje się 250-stronicowa księga abstraktów.

70 osób – a więc jedna czwarta wszystkich referentów – reprezentowało ośrodki naukowe w Etiopii¹⁸ (pamiętajmy przy tym, że część Etiopczyków – podobnie jak w przypadku poprzednich Konferencji – reprezentowała ośrodki spoza Etiopii, w tym znane zachodnie uniwersytety). Niewiele mniej (54) badaczy reprezentowało placówki w Niemczech. Polska uplasowała się na trzecim miejscu (19 osób, w tym z: UW – 12, UJ – 3, z UAM – 1, z PAN – 2 osoby). Kolejne pozycje zajęły ośrodki w Stanach Zjednoczonych (14 osób), Wielkiej Brytanii (13 osób), Japonii (11 osób) i Francji (10 osób); placówki we Włoszech, Szwecji i Izraelu reprezentowało po dziewięć osób, w Rosji i Norwegii – po osiem osób, w Danii, Belgii i Holandii – po cztery osoby, w Czechach i Kanadzie – po dwie osoby, a w Erytrei, Austrii, Grecji, Finlandii, Hiszpanii, na Węgrzech i na Jamajce – po jednej osobie. 15 kolejnych referentów to osoby, które nie podały swojej afiliacji lub których afiliacja pozostała niepotwierdzona, a także pracownicy emerytowani i badacze niezależni. Do powyższej liczby 272 prelegentów należy dodać osoby z udziałem biernym (26 zarejestrowanych oraz jedynie szacunkową liczbę niezarejestrowanych), a także samych organizatorów. Łącznie w Konferencji wzięło udział – czynny lub bierny – prawie 350 osób.¹⁹

Liczba uczestników z Etiopii była najprawdopodobniej najwyższa w historii wszystkich konferencji ICES (za wyjątkiem tych, które odbywały się w samej Etiopii), co zostało uznane za duży sukces organizatorów. Zwrócili na to uwagę sami Etiopczycy – w cytowanej relacji z „A Week in the Horn of Africa” czytamy, że „mnogość i rozpiętość tematów, a także liczba referentów podkreślają rosnące naukowe zainteresowanie Etiopią [...]. Pokazuje to także, że etiopistyka jest dyscypliną, która skupia naukowców z całego świata i z każdego kontynentu. [...] znacząca liczba uczonych i doktorantów z Etiopii stanowi dowód na to, jak bardzo rozwinęła się etiopistyka od czasów pierwszej Konferencji w Rzymie w 1959 roku, w której uczestniczył zaledwie jeden Etiopczyk”²⁰.

¹⁸ Referenci z Etiopii reprezentowali następujące ośrodki naukowe: Addis Ababa University – 44 osoby, Mekelle University – 10 osób, Mada Walabu University w Bale Robe i Bahir Dar University – po dwie osoby, Hawassa University, Debre Birhan University, Dilla University i Jigjiga University – po jednej osobie; osiem osób reprezentowało instytucje rządowe lub organizacje pozarządowe.

¹⁹ Uczestnicy reprezentowali wszystkie grupy społeczności akademickiej; byli wśród nich badacze o różnicowanym dorobku i pozycji w środowisku, zarówno magistranci i doktoranci, jak i profesorowie. Na Konferencję przyjechali wybitni, zasłużeni etiopieści, tacy jak profesorowie: Hermann Amborn (etnolog), Rodolfo Fattovich (archeolog), Olga Kapeliuk (językoznawczyni), René Lefort (politolog), Herbert Lewis (antropolog) czy – pochodzący z Etiopii – Yaqob Arsano (politolog), Shiferaw Bekele (historyk), Baye Yimam (językoznawca), Ahmed Zekaria (historyk).

²⁰ W kolejnych latach było pod tym względem lepiej. Na XVI Konferencję w Trondheim w lipcu 2007 roku „Zarejestrowano 246 uczestników, którzy przyjechali z 18 krajów. Największa liczba referentów, bo aż 62, pochodziła z Etiopii” (E. Wołk, dz. cyt., s. 131). Z kolei na XVII Konferencję, która odbyła się w listopadzie 2009 roku w Addis Abebie, „przybyło ponad 250 naukowców. Znamienne przy tym, że najwięcej referentów (ponad 150) było z Etiopii i to nie tylko ze stolicy, ale także z uczelni jakie powstały w wielu regionach tego kraju” (M. Krzyżanowska, dz. cyt., s. 167–168).

W przytoczonej relacji ze strony etiopskiego MSZ, pośród licznych pochwał, możemy także przeczytać: „Rozczarowało, że do udziału w Konferencji zgłosiło się prawie 500 osób, a ostatecznie przyjechała zaledwie połowa z nich – co uzmysławia nam, jakie są koszty organizacji takich konferencji oraz trudności w sfinansowaniu udziału w konferencjach zagranicznych młodych badaczy z Etiopii”. Rzeczywiście, do udziału w Konferencji zgłosiło się ponad 500 osób, w tym ponad 100 Etiopczyków. Jednak część z nich zrezygnowała z przyjazdu ze względu na inne plany czy zobowiązania (a nie ze względu na trudności finansowe) – co jest zjawiskiem typowym na tak dużych kongresach. Trzeba również dodać, że – zgodnie z decyzją Komitetu Organizacyjnego – obywatele Etiopii i innych państw Rogu Afryki, reprezentujący ośrodki z tego regionu, zostali zwolnieni z opłaty konferencyjnej²¹.

Tematyka obrad

Ceremonia otwarcia rozpoczęła się od puszczenia taśmy z lat 60., na której zarejestrowano, jak prof. Stefan Strelcyn wraz ze swoim informatorem liczą po amharsku i francusku. Był to moment znamienny, tym bardziej że pamięć o prof. Strelcynie – podobnie jak o prof. Chojnackim – była obecna przez całą Konferencję. W czasie tej ceremonii, którą poprowadził dr Éloi Ficquet (EHESS w Paryżu), głos zabrali przedstawiciele organizatorów i świata akademickiego: dr Hanna Rubinkowska – przewodnicząca Komitetu Organizacyjnego w Warszawie, dr Ahmed Hassan Omer – dyrektor IES AAU, prof. Alojzy Z. Nowak – prorektor UW ds. badań naukowych i współpracy, prof. Piotr Taracha – prodziekan Wydziału Orientalistycznego UW, a także – co podkreślało rangę Konferencji – przedstawiciele władz publicznych z Polski i Etiopii: Jacek Jankowski – ambasador RP w Etiopii, Piotr Myśliwiec – ambasador RP w Angoli i wysoki pracownik MSZ, Ibrahim Idris – dyrektor generalny w etiopskim MSZ, oraz przedstawicielka Prezydenta Warszawy.

Wykład inauguracyjny pt. *Encounters with Ethiopia: Towards Ethiopian Studies in Context* wygłosił prof. Adam Łukaszewicz (Instytut Archeologii Wydziału Historycznego UW). W kolejnych dniach Konferencji odbyły się także dwa wykłady plenarne, które nie pokrywały się z żadnym z paneli; wygłosiło je dwóch badaczy z Uniwersytetu w Addis Abebie, zaliczanych do najwybitniejszych etiopistów na świecie: prof. Baye Yimam, dziekan tamtejszego Wydziału Filologicznego (*Movement, Contact and Diffusion of Features in the Ethiopian Language Area*), oraz prof. Yaqob Arsano (*The New Hydro-diplomacy of the Nile: Prospects for Peace and Security in Northeastern Africa*).

²¹ Uczestnicy z pozostałych państw (w tym osoby pochodzące z państw Rogu Afryki, ale afiliowane poza nimi) płacili 100 euro (z referatem) lub 50 euro (bez referatu), przy czym studenci oraz członkowie PTAfr lub Polskiego Instytutu Studiów nad Sztuką Świata – w każdym wypadku 50 euro. Dodatkowo, Komitet Organizacyjny w Warszawie pokrył koszty transportu lub zakwaterowania sześciu młodym naukowcom z Etiopii.

W czasie Konferencji zorganizowano 18 paneli ogólnych i 40 paneli specjalistycznych (które podzielono na 10 grup tematycznych). Nie odbyły się cztery panele – dwa z nich odwołano jeszcze przed Konferencją, dwa kolejne anulowano w trakcie Konferencji ze względu na niską frekwencję. Łącznie zgłoszono 285 referatów; nic więc dziwnego, że wobec tak dużej liczby odczytów wszystkie panele – zarówno ogólne, jak i specjalistyczne – musiały odbywać się równoległe²².

Tradycyjnie, zdecydowana większość referatów mieściła się – całkowicie lub w znacznym stopniu – w obszarze dziedzin humanistycznych i społecznych. Nie zabrakło paneli „klasycznych”, to znaczy takich, które obejmują tradycyjne dyscypliny badań etiopistycznych, obecne w ramach ICES od samego początku (takich jak filologia i badania nad manuskryptami, językoznawstwo, historia i archeologia, antropologia, sprawy społeczno-polityczne oraz – w pewnym zakresie – religioznawstwo²³).

Przywołane motto Konferencji – nie mówiąc już o samej jej nazwie – nie zawiera bezpośrednich odniesień do innych niż Etiopia krajów Rogu Afryki. Mimo to zakres tematyczny tegorocznej Konferencji (i w sferze deklaracji, i w sferze rzeczywistej problematyki obrad) obejmował wszystkie państwa Rogu; niemniej Etiopia – rozumiana w granicach współczesnych lub historycznych – stanowiła dominujący przedmiot obrad (Erytrea, Somalia i Dżibuti wyjątkowo rzadko stanowiły samodzielny temat referatów, najczęściej pojawiały się w związku z Etiopią). *Notabene* miejsce i rola badań nad innymi niż Etiopia krajami Rogu w ramach ICES jest od dłuższego czasu przedmiotem gorących dyskusji. Wprawdzie zakres obszarowy konferencji stopniowo się rozrasta, co rusz pojawiają się jednak silne głosy z Etiopii, wzywające do tego, aby ograniczał się on do Etiopii w jej współczesnych granicach politycznych.

Warto, aby nie pozostać gołosłownym i przywołać tytuły wszystkich paneli ogólnych: *Prawo i sądownictwo w kontekście społecznym oraz prawa człowieka; Najnowsze badania w językoznawstwie etiopskim; Rola religii w kształtowaniu współczesnego społeczeństwa; Rozwiązania współczesnych problemów społecznych w Etiopii; Tradycja i nowoczesność w literaturach etiopskich; Badania z zakresu etiopskiej sztuki, architektury i rękodziela; Etiopia w kontekście afrykańskim; Gender, prawa kobiet i feminizm; Nowe wyzwania dla nauczycieli i systemu oświaty w Etiopii; Federalizm, etniczność i polityka; Nowe i stare wzory życia*

²² Obrady odbywały się w gmachu Wydziału Orientalistycznego oraz w budynku Starej Biblioteki Uniwersyteckiej, która – wraz ze swoją reprezentacyjną aulą – stanowiła centralny punkt Konferencji, również w sensie towarzyskim.

²³ W tym kontekście na uwagę zasługuje tematyka islamistyczna. Po raz pierwszy wyraźnie pojawiła się ona na konferencji w Trondheim w 2007 roku (zob. E. Wołk, dz. cyt., s. 132), chociaż widoczna była już od 2000 roku (wcześniej tematyka religioznawcza ograniczała się do chrześcijaństwa w Etiopii). Na tegorocznej Konferencji zorganizowano nawet dwa całodniowe panele specjalistyczne na temat muzułmańskiej literatury i pieśni w Etiopii. Zmiana podejścia do islamu, podobnie jak obecność problematyki Oromo i południa Etiopii, to w dużej mierze pokłosie zmian politycznych w 1991 roku. O ile zatem pierwsze Konferencje można uznać za *de facto* amharystyczne, o tyle co najmniej od kilkunastu lat są to spotkania etiopistyczne w pełnym tego słowa znaczeniu.

codziennego; Filologia i manuskrypty gyyz; Najnowsze odkrycia i metody badań w dziedzinie historii Etiopii; Etiopia i Zachód: percepcja i stosunki wzajemne; Społeczne aspekty zdrowia, chorób i medycyny; Ziemia, rolnictwo, środowisko naturalne, modele miejskie i wiejskie; Archeologia i zarządzanie dziedzictwem; Polskie badania archeologiczne w Dolinie Nilu.

„Struktura Konferencji – jak pisali organizatorzy – jest pokłosiem przeszło 50-letniej tradycji międzynarodowych konferencji etiopistycznych, ale również ostatnich innowacji, które okazały się tak skuteczne w Dire Dawa”. Warto zatem dodać, że warszawski Komitet Organizacyjny – wzorując się m.in. na innowacjach z Dire Dawa – wykazał się dużą otwartością w kształtowaniu scenariusza Konferencji, deklarując, że tematy paneli specjalistycznych „zostaną zaproponowane przez badaczy z całego świata”. Uczestnicy zgłaszali więc – poprzez specjalny formularz internetowy – propozycje paneli specjalistycznych, a następnie sprawowali nad nimi opiekę merytoryczną i częściowo organizacyjną²⁴. To odważne, a nawet ryzykowne rozwiązanie; dzięki niemu problematyka obrad – abstrahując od tego, kto jest organizatorem Konferencji – nie jest uzależniona od profilu lokalnego ośrodka badawczego (w tym jego tradycji i horyzontów naukowych oraz osobistych preferencji jego przedstawicieli) i odzwierciedla w sposób stosunkowo reprezentatywny rozległość i wewnętrzne zróżnicowanie światowych badań etiopistycznych, a także pozwala na uchwycenie aktualnych – w tym tych najświeższych i heterodoksyjnych – tendencji badawczych. Poza tym koncepcja paneli „z wyboru” sprawia, że uczestnicy dyskutują o tym, o czym sami chcą dyskutować. Przyjęcie takiego modelu z pewnością odciążało – nieliczny przecież – warszawski Komitet Organizacyjny, zapewniając przedstawicielom innych ośrodków poczucie współuczestnictwa, ale i współodpowiedzialności za organizację i samą koncepcję Konferencji.

Część paneli specjalistycznych stanowiła uszczegółowienie lub rozwinięcie tych ogólnych, inne wychodziły zaś poza ich granice. W ramach 40 paneli specjalistycznych, które podzielono na 10 mniej lub bardziej spójnych grup tematycznych, omawiano zatem następujące zagadnienia: (1) wczesnochrześcijańska literatura gyyz, wydania krytyczne ksiąg biblijnych, manuskrypty; (2) muzulmańskie literatura i pieśni w Etiopii; (3) czas i przestrzeń w językach Etiopii i Rogu Afryki; (4) historia Etiopii oraz antropologia historyczna; (5) relacje Etiopii z krajami w Rogu Afryki i poza nim; wyjątkowo zróżnicowana grupa (6) obejmująca sprawy społeczne, polityczne, prawne i kulturowe (w ramach tej grupy odbyła się dyskusja panelowa o tegorocznych wyborach parlamentarnych w Etiopii); (7) ekologia, archeologia i dziedzictwo kulturowe oraz turystyka w Etiopii; (8) zagadnienia z zakresu rozwoju społecznego oraz sprawy dzieci i młodzieży; (9) etiopistyka

²⁴ W ramach tych zadań zajmowali się m.in. selekcją referatów oraz poszukiwaniem funduszy na pokrycie kosztów podróży i zakwaterowania uczestników z Rogu Afryki.

jako dziedzina życia społecznego i dyscyplina akademicka, historia kartografii; (10) film i muzyka w Etiopii w perspektywie etnologicznej²⁵.

Na uwagę – w kontekście formy, jaką jest sprawozdanie z międzynarodowej konferencji naukowej zorganizowanej w Warszawie – zasługują panele poświęcone relacjom Etiopii ze światem zewnętrznym, a w szczególności z Polską (przy czym należy zastrzec, że było to jedynie kilka z blisko 60 paneli). W związku z tym – po pierwsze – wypada przywołać następujące panele ogólne: (1) *Etiopia i Zachód: percepcja i stosunki wzajemne* (większość referatów w tym panelu obejmowała okres wczesnej epoki nowożytnej oraz XIX i XX stulecia); (2) *Polskie badania archeologiczne w Dolinie Nilu* (w ramach tego panelu przedstawiono cztery referaty, wszystkie wygłosili jednak badacze polscy). Trzeci z tych paneli – *Etiopia w kontekście afrykańskim* – był symptomatyczny dla całej Konferencji; spośród zaledwie czterech referatów w tym panelu jedynie dwa wykraczały poza Róg Afryki²⁶. Mimo odmiennych intencji organizatorów (o czym świadczy choćby treść zaproszeń), zaskakująco mało miejsca w ramach całej Konferencji poświęcono na omówienie współczesnych stosunków politycznych Etiopii z innymi krajami Afryki (spoza Rogu). Być może jest to asumpt do podjęcia – po raz kolejny – dyskusji na temat relacji między etiopistyką a afrykanistyką?

Po drugie, warto wspomnieć o kilku panelach specjalistycznych składających się na piątą ze wskazanych grup tematycznych. Panele te obejmowały takie zagadnienia jak: relacje Etiopii z Jerozolimą (w perspektywie historycznej, religioznawczej czy literaturoznawczej); relacje między Etiopczykami a Jemeńczykami (w perspektywie historycznej); Etiopia w stosunkach międzynarodowych w Rogu Afryki²⁷; Etiopia a państwa azjatyckie; współpraca w Dolinie Nilu; migracje zarobkowe. Wśród nich znalazł się także panel *Etiopia wobec Europy Środkowo-Wschodniej i Bałkanów: od Hajle Syllasje do czasów Dergu*²⁸.

²⁵ W opinii organizatorów charakter referatów z zakresu historii sztuki i muzykologii pokazał, że obie te dyscypliny w sposób wyraźny wyodrębniły się z etiopistyki (w szczególności dotyczy to historyków sztuki etiopskiej, którzy od dawna organizują własne cykliczne konferencje). Podobnie jak w przypadku kilku poprzednich, ważną rolę w ramach tegorocznej Konferencji odgrywała etiopska kinematografia. Poświęcono jej odrębny, rozbudowany panel *Ethio-cinema: Making and watching films in Ethiopia, past and present*, który odbył się wyjątkowo w Muzeum Narodowym. W muzealnym Kinie Muz wyświetlono dwa etiopskie filmy *science-fiction* (z elementami romansu): *Beti and Amare* (2015, reż. Andreas Siege) oraz *Crumbs* (2015, reż. Miguel Llansó).

²⁶ Wśród nich – poniekąd wzorcowy pod względem zakresu tematycznego – referat dr. Mulugety Abebe, *Reformy sektora publicznego w Afryce – wyzwania i kierunki rozwoju (przegląd doświadczeń z wybranych reform w Etiopii, Ghanie, Kenii, RPA i Ugandzie)*.

²⁷ Organizatorzy – zarówno komitet polski, jak i komitet międzynarodowy – szczególnie uważnie selekcjonowali referaty dotyczących stosunków Etiopii z innymi krajami Rogu, starając się minimalizować ryzyko wystąpienia sporów o charakterze pozanaukowym.

²⁸ Organizatorzy: Balázs Szélinger, Jan Záhořík. Dwa z czterech referatów w tym panelu dotyczyły etiopsko-rosyjskich związków polityczno-religijnych, trzeci – stosunków etiopsko-rumuńskich, a czwarty – wpływu Ber Borochova na ruch rewolucyjny w Erytrei.

Po trzecie, największą uwagę należy zwrócić na trzy panele specjalistyczne dotyczące etiopistyki rozumianej jako dyscyplina akademicka, ale i dziedzina życia społecznego. Dwa z nich były zatytułowane: *Nieopowiedziane historie etiopskie – odkrywanie i wypełnianie irytujących luk w badaniach naukowych* oraz *Nowe spojrzenie na etiopianizm. Reprezentacje, obieg i praktyki lokalne pojęcia Etiopii* (etiopianizm w znaczeniu ruchu religijnego). W ramach trzeciego z nich – *Etiopia jako przedmiot zainteresowania w Polsce; etiopistyka w Polsce i etiopika w zbiorach polskich* (organizatorka: Aneta Pawłowska)²⁹ – wygłoszono aż osiem referatów. Jeden z nich, dotyczący Stanisława Chojnackiego – założyciela Muzeum Instytutu Studiów Etiopistycznych – wygłosił dr Ahmed Hassan Omer, obecny dyrektor tego Instytutu (*Zasługi Stanisława Chojnackiego dla studiów etiopistycznych – krótki komentarz*). Kolejne referaty przedstawili: pracownicy KJiKA UW i członkowie polskiego Komitetu Organizacyjnego, dr Marcin Krawczuk (*Od Gunda Gunde do Warszawy – wybrane reprodukcje manuskryptów etiopskich w bibliotece KJiKA UW*) oraz dr Ewa Wołk-Sore (*Digitalizacja 24 taśm zarejestrowanych przez polskich badaczy w Etiopii w latach 50. i 60. XX wieku, odnalezionych w archiwach KJiKA UW*); absolwenci KJiKA UW: mgr Kinga Turkowska (*Upadek Lwa Judy. Rewolucja etiopska w prasie polskiej z 1974 roku*), mgr Mikołaj Szczepkowski (*Malarstwo Worku Goshu w kontekście etiopskiej modernizacji*) oraz Zofia Ruducha (*Prace prof. Stefana Strelcy na zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*); dr Piotr Rypson – zastępca dyrektora MNW (*Polska opinia publiczna a wojna włosko-etiopska (1935–36)*); mgr Tomasz Sowa z UW – przede wszystkim na temat życia i pracy Wacława Korabiewicza; Haile Muluken z uniwersytetów w Mekelie i Addis Abebie (*Nieudana współpraca polsko-etiopska w ściganiu włoskich faszystów podejrzanych o zbrodnie wojenne...*).

Last but not least: zwraca uwagę stosunkowo duża liczba paneli dotyczących współczesnych zagadnień społeczno-politycznych Etiopii, zwłaszcza z zakresu rozwoju społeczno-gospodarczego (nie jest to jednak *novum* na tle kilku poprzednich konferencji). Jak zauważają organizatorzy, konferencje z cyklu ICES – odzwierciedlając aktualne tendencje w światowej etiopistyce – są wskaźnikiem tego, co w danym czasie dzieje się w Etiopii. Nie jest zatem przypadkiem, że tak wiele miejsca w ramach tegorocznej Konferencji zajęły takie problemy jak migracje czy społeczno-polityczna kontrola nad środowiskiem naturalnymi (zwłaszcza wodami – por. wykład prof. Arsano dotyczący Nilu). Nie jest również przypadkiem, że w tych panelach uczestniczyło szczególnie wielu Etiopczyków.

Zwracają na to uwagę – w bardzo znamienity sposób – również autorzy cytowanej relacji z „A Week in the Horn of Africa”, w której – jako że jest to oficjalne

²⁹ W ogłoszeniach zamieszczanych na polskich portalach konferencyjnych organizatorzy zachęcali w szczególności „do nadsyłania abstraktów dotyczących związków polsko-etiopskich, obecności polskiej w Rogu Afryki, zbiorów archiwalnych i muzealnych związanych z Etiopią w polskich instytucjach” (konferencja-naukowa.pl/4416, 22.11.2015).

pismo etiopskiego MSZ – znajdziemy wiele cennych wskazówek dotyczących stosunku Etiopczyków i władz Etiopii do studiów etiopistycznych jako takich oraz do samej Konferencji. Czytamy tam zatem: „Duży akcent położono na problematykę społeczeństwa obywatelskiego oraz czynników reform społecznych. [...] Badania w tych obszarach mają szczególne znaczenie, jako że dają podstawy do działalności prawotwórczej, zwiększają świadomość społeczną i pobudzają społeczeństwo do działania, jak również stanowią gwarancję, że wartości państwa i systemu rządów pozostaną nienaruszone [sic!]. [...] Jednym z głównych elementów Konferencji [...] był sposób, w jaki referenci [...] wiązali badania, jakie prowadzą, oraz teorie, jakie wykorzystują, z możliwymi działaniami praktycznymi oraz sugestiami rozwiązań w dziedzinie polityki [publicznej] [...] Dyskusje w ramach ICES łączą teorię z praktyką, co zapewnia, że konferencje te – obecnie i w przyszłości – mogą wywierać bezpośredni wpływ na polityczne, społeczno-gospodarcze, kulturalne i artystyczne środowisko w Etiopii. [...] Tegoroczna Konferencja przyczyniła się do ugruntowania reputacji [ICES] jako projektu o charakterze teoretycznym, a zarazem wyjątkowo praktycznym”³⁰.

Wydarzenia towarzyszące

W ramach Konferencji zorganizowano kilka wydarzeń towarzyszących. Wśród nich na pierwszym miejscu należy wymienić wystawę obrazów Barbary i Worku Goshu, jednych z najwybitniejszych artystów etiopskich, która odbyła się w Domu Artysty Plastyka przy ul. Mazowieckiej (25.08–6.09.2015). W dalszej kolejności można wspomnieć, że delegaci z Niemiec zorganizowali w gmachu Starej BUW prezentację książek i czasopism etiopistycznych oraz wystawę pt. *Cultural Research in Northeastern Africa: German Histories and Stories*, przedstawiającą pionierów niemieckich badań naukowych w Rogu Afryki. Wreszcie, uczestnicy Konferencji mogli zwiedzać wystawy stałe w Muzeum Narodowym, a wśród nich Galerię Faras i Kolekcję Sztuki Etiopskiej³¹.

³⁰ Na uwagę zasługują również następujące słowa tej relacji: „Ostatnia Konferencja w Dire Dawa w 2012 roku pokazała, że Etiopczycy są w stanie zaangażować się w sposób sensowny i pożyteczny w sprawy świata zewnętrznego tylko wtedy, gdy mają świadomość, kim są i skąd pochodzą, a także szeroką znajomość i zrozumienie własnej historii oraz ‘wartości i zróżnicowanych składników współczesnej etiopskiej tożsamości’. Rosnąca liczba Etiopczyków zaangażowanych w badania naukowe, które w sposób bezpośredni dotyczą ich kraju oraz rozmaitych koniecznych elementów [jego] rozwoju, zachęca do większego zainteresowania [w kraju] takimi dziedzinami jak historia, kulturoznawstwo, religioznawstwo, językoznawstwo, sztuka i innymi, obecnymi na Konferencji.”. W tym kontekście warto dodać, że etiopskie ośrodki naukowe pokryły koszty udziału swoich badaczy w tegorocznej Konferencji w stopniu znacznie większym niż w przypadku konferencji poprzednich. Wynika to w dużej mierze ze zmian w polityce państwa etiopskiego, które w ostatnich latach znacząco zwiększyło nakłady na naukę i szkolnictwo wyższe.

³¹ Galeria Faras to jedyna w Europie, a zarazem jedna z najlepszych na świecie, ekspozycja zabytków kultury i sztuki nubijskiej z okresu chrześcijańskiego; jesienią 2014 roku galeria została otwarta ponownie w nowej aranżacji, wykorzystującej techniki multimedialne. Wspomniane zabytki

Przez cały czas trwania Konferencji w Państwowym Muzeum Etnograficznym można było oglądać skromną ekspozycję pt. *Etiopica w zbiorach polskich*³². Przedstawiono tam część zbiorów MNW i PME oraz archiwaliów Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie i biblioteki KJiKA UW, przede wszystkim: krzyże i inne przedmioty kultu chrześcijańskiego w Etiopii, kilka obrazów i manuskryptów, przedmioty życia codziennego, a także książki dotyczące Etiopii (część z nich to dary Hajle Sellasje dla UW) i dokumenty związane z historią polskiej etiopistyki. Dodatkowo, zaprezentowano sylwetki wybitnych polskich etiopistów, w tym Stanisława Chojnackiego, Stefana Strelcyna i Waława Korabiewicza, a także ich rzeczy osobiste oraz – co uznać można za najciekawszą część ekspozycji – korespondencję służbową i prywatną.

Oceny i efekty Konferencji

Uczestnicy byli zgodni w ocenie poziomu merytorycznego Konferencji, uznając go za wysoki. Wydaje się, że – zgodnie z intencją organizatorów – Konferencja zdołała ukazać całościowy i aktualny stan światowych badań etiopistycznych, a zarazem potwierdziła, że współczesna etiopistyka jest dziedziną o rozległym i zróżnicowanym spektrum problemowym. Dodatkowo, potwierdziła, że tradycyjne obszary badań etiopistycznych, na czele z filologią, zachowują silną pozycję; równocześnie pokazała, że etiopistyka rozwija się w sposób dynamiczny, obejmując coraz więcej dyscyplin badawczych, trudno zaś wskazać takie obszary, w których następuje istotny regres. Być może powyższe oceny znajdują odzwierciedlenie w tradycyjnej publikacji pokonferencyjnej, która – jak zapewniają organizatorzy – ma się ukazać w ciągu kilku lat.

Podobnie za wysoki – a nawet wyjątkowo wysoki – uznany został poziom organizacyjny Konferencji. Na podkreślenie zasługuje bardzo dobra, koleżeńska (a wręcz przyjacielska) atmosfera – co mogło budzić zdziwienie u osób spoza środowiska afrykanistycznego czy orientalistycznego – która sprzyjała wymianie opinii, nawiązywaniu i pogłębianiu kontaktów naukowych i towarzyskich³³. Aktualne

trafiły do zbiorów muzealnych dzięki polskim archeologom uczestniczącym w latach 60. XX wieku w objętej patronatem UNESCO wielkiej międzynarodowej akcji ratowania pozostałości dawnych kultur Doliny Nilu. Z kolei Kolekcja Sztuki Etiopskiej obejmuje ponad 450 zabytków kultury chrześcijańskiej Etiopii pochodzących z okresu od XVI do XX wieku, przede wszystkim różnego rodzaju krzyże etiopskie (wciąż niewystarczająco opracowane). Większość artefaktów z tej Kolekcji pochodzi ze zbiorów prywatnych Waława Korabiewicza, które zostały przekazane MNW jako depozyt wieczysty w 1975 roku; w dalszych latach zbiory te zostały wzbogacone o dary Stanisława Chojnackiego.

³² Wystawa trwała w dniach od 12 do 30 sierpnia 2015 roku. Kurator: Dariusz Skonieczko, autorki scenariusza: prof. Ewa Balicka-Witakowska, dr Hanna Rubinkowska, dr Ewa Wołk-Sore.

³³ Z pewnością ułatwiały to wieczorne bankiety, w tym powitalny w Muzeum Narodowym, śródowny w Sali Kolumnowej Wydziału Historycznego UW oraz – nieco mniej formalny – bankiet na zakończenie Konferencji, zorganizowany w Muzeum Etnograficznym, gdzie podawano dania kuchni etiopskiej (wskutek czego jedzenie skończyło się nadzwyczaj szybko). Trzeba też dodać, że goście zza granicy mieli

pozostają zatem słowa prof. Rafała Zarzecznego SJ, który po XVIII Konferencji w Dire Dawa (2012) powiedział: „Kongresy mają charakter ściśle naukowy, choć bez zbędnego zadęcia”³⁴.

Konferencja przyczyniła się do umocnienia pozycji polskiego ośrodka studiów etiopistycznych w świecie. Po pierwsze, polscy etiopiści poszerzyli swoje kontakty naukowe; na dowód tych słów można dodać, że bezpośrednim efektem Konferencji są trzy projekty międzynarodowe z udziałem polskich badaczy (obecnie na etapie opracowywania): (1) projekt dotyczący wkładu polskich uczonych w rozwój etiopistyki w Etiopii, realizowany we współpracy z IES AAU; (2) projekt mający na celu muzykologiczne i językoznawcze opracowanie taśm nagranych w latach 50. i 60. przez Stefana Strelcyna w Etiopii; (3) projekt dotyczący stosunków krajów Europy Środkowo-Wschodniej z Etiopią w XX wieku, przygotowywany wspólnie z ośrodkiem w Pilźnie. Po drugie, Uniwersytet Warszawski poszerzył kontakty z kilkoma ośrodkami naukowymi w Etiopii; aktualnie toczą się rozmowy zmierzające do podpisania umowy o współpracy z Uniwersytetem w Mekelie. Po trzecie, Katedra Języków i Kultur Afryki UW nawiązała współpracę z Ambasadą RP w Etiopii; planowany jest wspólny projekt wystawy w Addis Abebie przedstawiającej kontakty polsko-etioipskie. Ponadto Katedra pogłębiła współpracę z Muzeum Narodowym i Państwowym Muzeum Etnograficznym; jak twierdzą organizatorzy, w toku prac nad przygotowaniem Konferencji uwidoczniła się potrzeba opracowania i szerszego wykorzystania licznych etiopianów przechowywanych w tych muzeach (wystawa *Etiopica w zbiorach polskich* ma być dopiero pierwszym krokiem na tej drodze). Dodatkowo, pojawiła się nadzieja na ożywienie kolekcji etiopistycznej zgromadzonej w BUW (rękopisy etiopskie i materiały związane z historią polskiej etiopistyki). W końcu – to po czwarte – Konferencja była dobrą okazją do promocji Polski, Warszawy i UW w Etiopii oraz zacieśnienia kontaktów społeczno-gospodarczych między naszymi krajami³⁵.

W trakcie końcowej ceremonii dr Hanna Rubinkowska-Anioł, wzięwszy słynny młotek, który upamiętnia I Konferencję w Rzymie i – zgodnie z tradycją – jest przekazywany kolejnym organizatorom, z zasłużoną satysfakcją uderzyła nim w stół, ogłaszając, że Konferencja dobiegła końca, a następnie przekazała go przedstawicielowi Uniwersytetu w Mekelie – organizatorowi jubileuszowej XX Konferencji w 2018 roku.

Rafał Smoleń

wiele okazji do poznania historii i kultury Polski i Warszawy; każdego wieczoru organizatorzy zapewniali wycieczki po stolicy pod opieką historyka sztuki, mgr. Tomasza Sowy (łącznie sześć wycieczek).

³⁴ R. Zarzeczny, *Ex Oriente Lux: O kongresie etiopistycznym w Dire Dawa odc. 37*, strona w portalu Radia Watykańskiego – pl.radiovaticana.va/storico/2012/12/10/ex_oriente_lux_o_kongresie_etiopistycznym_w_dire_daua_odc_37/pol-646393 (29.11.2015).

³⁵ W tym kontekście można wspomnieć o spotkaniu przedstawicieli mediów etiopskich z prezesem Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych. Zob. np. notkę *Etiopia podpatruje polski sukces gospodarczy* na stronie Agencji: paiz.gov.pl/20150826/etiopia_podpatruje_polski_sukces_gospodarczy# (29.11.2015).